

<https://doi.org/10.26565/2220-8089-2022-42-05>

УДК: 321

Олег Сергійович Гайко

ст. викладач, к. політ.н., Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна, майдан Свободи, 4, Харків, 61022

O.Gaiko@karazin.ua, <https://orcid.org/0000-0001-9290-2658>

ТЕОРЕТИЧНІ ВИТОКИ КЕМБРИДЖСЬКОЇ ШКОЛИ ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ

Розглядаються теоретичні передумови виникнення Кембриджської школи політичної думки. Простежено специфічні особливості досліджень історії політичної думки протягом XIX – першої половини XX століть, висвітлено проблемні моменти та недоліки. Проаналізовано причини недосконалості підходу до вивчення історії політичної думки, який було розроблено юристами XIX століття, висвітлено проблему впливу ідеологічної заангажованості дослідників на об'єктивне розуміння історії розвитку політичної думки. Показано, що Кембриджська школа політичної думки була сконцентрована на розробці нової методології досліджень історії політичної думки. Аргументовано, що на становлення Кембриджської школи політичної думки вплинула британська аналітична філософія мови. Розглянуто, як за допомогою підходів, які використовувала аналітична філософія мови, було зроблено спробу перетворити історію політичної думки в більш аргументовану і точну дисципліну. Проаналізовано вплив досить новаторських робіт британських істориків Пітера Ласлетта та Робіна Коллінгвуда на представників Кембриджської школи політичної думки. Показано, що основна ідея методології Кембриджської школи політичної думки – вивчення історичного контексту ідей – була сформовано під впливом робіт Робіна Коллінгвуда.

Ключові слова: *Кембриджська школа політичної думки, історія політичної думки, методологія, контекстуалізм, аналітична філософія мови, історія ідей.*

Як цитувати: Гайко, О.С. 2022 Теоретичні витоки кембриджської школи політичної думки. *Вісник національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Питання політології»* 42 : 32-37. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2022-42-05>

In cites: Gaiko, Oleg. 2022. Theoretical Origins of the Cambridge School of Political Thought. *The journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series «Issues of Political Science»* 42: 32-37. <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2022-42-05> (in Ukrainian)

Оригінальні і проривні роботи представників Кембриджської школи політичної думки суттєво вплинули на вивчення історії політичної думки в другій половині XX – початку XXI ст., представники цієї школи не лише створили нові стандарти до робіт з історії політичної думки, змінили уявлення про внесок класиків політичної думки, а й сприяли появі певної моди на дослідження мислителів минулого. Кембриджська школа політичної думки найбільш відома своєю

методологією, зокрема контекстуалізмом; саме методологія цієї школи отримала популярність серед дослідників.

Методологія Кембриджської школи політичної думки є предметом тривалих суперечок між її прихильниками та критиками. На цю тему написано багато публікацій, зокрема зазначена проблематика досліджена в роботах Р. Така (*R. Tuck*), Дж. Таллі (*J. Tully*), Дж. Данна (*J. Dunn*), П. Кінга (*P. King*).

У цій статті буде розглянуто теоретичні витоки Кембриджської школи політичної думки, спробуємо простежити чому були зроблені спроби створити принципову нову методологію вивчення історії політичної

думки та які теоретичні підходи в гуманітарних науках вплинули на появу цієї методології.

Кембриджська школа політичної думки має декілька назв, зокрема Кембриджська школа історії ідей /Кембриджська школа інтелектуальної історії/Кембриджська школа історії політичної філософії, виникнення школи датується 1960 роками, коли починають з'являтися перші роботи із досліджень історії політичної думки, які мають спільні теоретико-методологічні підходи.

Основними представниками Кембриджської школи політичної думки є: Квентін Скіннер (*Quentin Skinner*), основними роботами дослідника є «Витоки сучасної політичної думки. Том 1. Епоха ренесансу» (Skinner 1978a); «Витоки сучасної політичної думки. Том 2. Епоха реформації» (Skinner 1978b); «Макиавеллі» (Skinner 1981); «Свобода до лібералізму» (Skinner 1998); «Гоббс і республіканська свобода» (Skinner 2008); «Від гуманізму до Гоббса: дослідження в галузі риторики і політики» (Skinner 2018).

Джон Данн (*John Dunn*), основними роботами дослідника є «Справжність історії ідей» (Dunn 1968); «Політична думка Джона Локка: історичний виклад аргументації “Двох трактатів про врядування”» (Dunn 1969).

Джон Покок (*John Greville Agard Rosock*), основними роботами є «Макиавеллівський момент: флорентійська політична думка та атлантична республіканська традиція» (Rosock 1975); «Політична думка й історія. Нариси теорії та методу» (Rosock 2009).

Кембриджська школа політичної думки виникає як інтелектуальна спроба подолати творчий спадок історії політичної думки XIX. Для кращого розуміння проблематики варто більш детально розглянути специфічні особливості розвитку історії політичної думки XIX – першої половини XX століть.

Теоретичний спадок історії політичної думки XIX ст.

Інституціоналізація історії політичної думки, як академічної дисципліни, відбувається протягом XIX ст. в межах юридичної науки. Саме в XIX столітті юристами формується академічний канон вивчення історії політичної думки. Вже в середині XX століття стає очевидним, що сформований протягом минулого століття підхід до вивчення історії політичної думки є досить архаїчним і часто не відповідає науковим критеріям до академічних робіт. Якщо низка соціально-гуманітарних дисциплін протягом XIX – першої половини XX століть суттєво

просунулись в питанні розвитку методології (особливо історична та філологічна науки), то вивчення історії політичної думки відбувалось в тих концептуальних рамках, які були окреслені юристами в XIX ст. Можемо говорити про те, що методологія, перелік робіт та інтерпретація текстів, в межах історії політичної думки, не зазнавали серйозних трансформацій протягом століття, а нові дослідники в своїх роботах просто відтворювали ту інтерпретацію історії політичної думки, яку запропонували юристи в XIX ст., тобто формально нові роботи за своєю суттю були переказом, із можливими незначними доповненнями, класичних робіт із історії політичної думки XIX ст. Якщо в багатьох дисциплінах класичні роботи XIX ст. значною мірою втратили свою актуальність на середину XX століття, то в історії політичної думки творчий спадок XIX століття залишався цілком актуальним, а очевидні проблеми із підходом юристів XIX століття до вивчення історії політичної часто не бралися до уваги чи просто не помічалися.

Необхідно детальніше розглянути основні проблеми із тим академічним каноном вивчення історії політичної думки, який було сформовано в XIX столітті.

По-перше, заангажованість при виборі авторів, які вивчалися в межах історії політичної думки. Дослідники XIX століття були юристами, здебільшого прибічниками правового позитивізму, яким імпонувала ідея світської держави як основної умови існування права в якості регулятора суспільних відносин. Такі власні переконання на пряму відобразилися в підході юристів до формування плеяди авторів, які розглядалися в якості центральних теоретиків, що вплинули на розвиток політико-правової думки. Зокрема, акцентувалася увага на авторах, що належали до позитивістської традиції чи стояли у витоків цієї традиції, багато уваги приділялося теоретикам світської держави і загалом політичній думці Нового часу. Зазначений вище підхід сформулював дещо хибне уявлення про історію політичної думки, зокрема недооціненою представлялась політична думка Середніх віків, а її вплив на політичну думку Нового часу практично не знаходив належної уваги. Окрім цього, підхід юристів XIX століття сформував дещо хибне уявлення про те, що виникнення світської централізованої держави XIX століття є неминучим в процесі історичного розвитку, а вся історія політичної думки – це

послідовний розвиток ідей, принципів і підходів, які поступово еволюціонували, переходячи від одного автора до іншого, та обумовили появу ліберальної демократії, правової системи та світської держави зразка XIX століття.

По-друге, термінологічна проблема. Саме юристи XIX століття зробили вагомий внесок в переклад основними європейськими мовами політичних теоретиків минулого, відповідно ними ж і була перекладена основна політична термінологія політико-правових робіт теоретиків минулого. Часто такий переклад здійснювався в той спосіб, який був єдиним можливим для XIX століття – через пошук сучасного відповідника у власній мові терміну минулого, фактично термінологія яка описувала державу і політичні процеси епохи Модерну екстраполювалась на домодерні політичні практики. Такий спосіб перекладу текстів створив велику кількість проблем із розумінням ключових понять, оскільки ігнорував історичний контекст і різні традиції вживання термінів, через такий переклад формувалась хибне враження про те, що автор під тим чи іншим поняттям має те саме, що і ми сьогодні, а авторська специфіка використання термінології чи наслідування автором на рівні понять певної традиції просто втрачалась.

По-третє, відсутність методології, чітких і об'єктивних критеріїв та принципів роботи із текстами. Практично в довільній формі можна було інтерпретувати теоретиків минулого, приписувати йому ідеї, або розглядати менш значимих теоретиків саме в тій інтерпретацію, яку давали більш вагомі політичні теоретики минулого. Дуже часто критерієм істини при інтерпретації тексту теоретиків була впливовість і авторитет в академічному середовищі самого дослідника. Такий підхід до роботи із текстами і теоретиками минулого був цілком нормальним в XIX ст., але вже у середині XX століття стає зрозумілим, що потрібно щось робити із методологією історії політичної думки, оскільки відповідний спосіб роботи із джерелами дуже складно назвати науковим.

У середині XX століття стає очевидним, що зазначений вище спадок проблем із XIX століття потребував серйозного вирішення, оскільки вивчення історії політичної думки ставало все більш маргінальним заняттям, яке мало відповідало критеріям наукової діяльності, і у якій зробити більш-менш значний внесок ставало все складніше.

Поява Кембриджської школи політичної думки стає важливою віхою на шляху переосмислення методологічних підходів до історії політичної думки.

Вплив аналітичної філософії мови на становлення Кембриджської школи політичної думки

На появу методології Кембриджської школи політичної думки найбільше вплинула аналітична філософія, зокрема британська аналітична філософія мови. Дещо парадоксальним виглядає той факт, що саме аналітична філософія, а не континентальна, починає займатися проблемою методології історії політичної думки, оскільки історія політичної думки особливо не цікавила представників аналітичної традиції, на відміну від представників континентальної філософії.

Той факт, що саме аналітична філософія починає впливати на розробку методології історії політичної думки можна пояснити прагненням до максимальної точності та аргументованості тверджень, що притаманне для аналітичної традиції, такий підхід виглядав досить привабливим у контексті розробки методології для історії політичної думки, що сприяло би подоланню методологічної невизначеності та певної архаїчності в підходах до вивчення історії політичної думки.

Другим важливим чинником, що зумовив вплив саме аналітичної філософії на появу методології Кембриджської школи політичної думки є популярність аналітичної філософії мови в середині XX ст., цей напрямок був представлений такими впливовими дослідниками як Людвіг Вітгенштейн (Wittgenstein 1986) та Джон Остін (Austin 1962), їхні роботи присвячені філософії мови мали серйозний вплив на різні гуманітарні науки, а сам напрямок дослідження, завдяки цим авторам, став досить відомим в академічному середовищі. Особливий інтерес саме до аналітичної філософії мови може бути пояснений як спроба використовувати методологічні підходи філософії мови для роботи з історією політичної думки, так і звичайна мода на цей напрямок філософії. Значний вплив на представників Кембриджської школи політичної думки мала теорія мовних актів Джона Остіна.

Досить показовим є той факт, що одним із головних центрів аналітичної філософії мови був Кембриджський університет, і саме в цьому університеті буде здійснено спробу

розробити методологію, під впливом аналітичної філософії мови, історії політичної думки.

Новаторські історичні роботи Пітера Ласлетта та Робіна Коллінгвуда

Окрім британської аналітичної філософії мови, на розвиток методології Кембриджської школи політичної думки мали роботи британських істориків Пітера Ласлетта і Робіна Коллінгвуда.

Британський історик Пітер Ласлетт у 1949 році опублікував роботу «*Patriarcha та інші політичні праці сэра Роберта Філмера*» (Laslett 1949), що була присвячена середньовічному англійському політичному теоретику Роберту Філмеру, книга є збіркою політичних робіт Р. Філмера із біографією та аналізом творчості від П. Ласлетта. Опублікована робота П. Ласлетта стала сенсацією серед дослідників історії політичної думки, оскільки ця робота змусила переосмислити прийнятну інтерпретацію творчого спадку Р. Філмера. Справа в тому, що Р. Філмер, до виходу роботи П. Ласлетта, був маловідомим політичним теоретиком, а його творчість інтерпретувалась під впливом критичного осмислення англійським філософом Дж. Локком. П. Ласлетт досить переконливо показав, що прийнята інтерпретація Р. Філмера як прибічника королівської влади є некоректною, а критика Дж. Локком не була об'єктивною, оскільки Р. Філмер мав досить цікаву власну політичну теорію через яку намагався аналізувати політичні процеси в Англії.

Робота П. Ласлетта мала популярність серед істориків політичної думки, оскільки в ній досить переконливо із фактами та в історичному контексті наводилися аргументи щодо хибності і безпідставності прийнятої інтерпретації спадку Р. Філмера. Звичайно, внесок П. Ласлетта мотивував дослідників історії політичної думки зробити подібні «відкриття» щодо інших політичних теоретиків минулого, і зрозуміло, що пошуки оптимальної методології для дослідження історії політичної думки представниками Кембриджської школи політичної думки були зумовлені, в тому числі, намірами повторити успіх П. Ласлетта.

Другим істориком, який вплинув на Кембриджську школу політичної думки був англієць Робін Коллінгвуд.

Р. Коллінгвуд у роботі «*Ідея історії*» (Collingwood 1946), яку було опубліковано в 1946 році (після смерті автора), формулює проблему – правильне розуміння ідей

мислителів минулого. Проблема полягає в тому, що ідеї та поняття, які ми використовуємо сьогодні могли мати дещо інше відмінне значення в минулому, відповідно, коли ми читаємо роботи мислителів минулого і зустрічаємо знайомі нам сьогодні поняття та ідеї, ми можемо їх неправильно інтерпретувати. Неправильна інтерпретація зумовить приписування мислителю минулого тих поглядів і аргументів, яких він взагалі не мав. Для того, щоб не допускати неправильної інтерпретації, Р. Коллінгвуд пропонує такі рекомендації:

- потрібно розглядати саме ті питання, відповіді на які намагався дати мислитель минулого, необхідно виявити проблематику, яка цікавила мислителя;

- варто аналізувати історичний контекст, в якому писав мислитель свої роботи, оскільки умови, в яких жив автор відрізняються від нашого сьогодення, відповідно озвучені ідеї мислителем сприймалися інакше, ніж нами сьогодні;

- поняття, ідеї, терміни необхідно розглядати в тому історичному контексті, в якому їх вживав мислитель (Collingwood 1946).

Таким чином, можемо говорити про те, що рекомендації Р. Коллінгвуда зводяться до необхідності більш плідно працювати із історичним контекстом, що має допомогти більш автентично зрозуміти ідеї мислителів минулого та убезпечити від неправильної інтерпретації мислителів.

Саме необхідність вивчати ідеї минулого та історичний контекст, що було запропоновано Р. Коллінгвудом, успішно запозичені представниками Кембриджської школи політичної думки.

Розглядаючи вплив істориків на Кембриджську школу політичної думки, варто згадати про німецького історика Райнхарта Козеллека, який, незалежно від представників Кембриджської школи, приблизно в той самий час розробляє власний напрямок історичних досліджень – історії понять (*Begriffsgeschichte*) (Козеллек 2005). Підхід, запропонований Р. Козеллеком, дуже нагадує підхід представників Кембриджської школи.

Таким чином, поява Кембриджської школи політичної думки зумовлена необхідністю переосмислити пануючі підходи в дослідженнях історії політичної думки, які на середину ХХ ст. не виглядали достатньо аргументованими і науковими; зазначена проблема мала б вирішитися через розробку

сучасної методології, яка сформована під впливом як аналітичної філософії мови, так під впливом робіт британських істориків Пітера Ліпсета і Робіна Коллінгвуда. Якщо питання успішності розробки методології Кембриджською школою політичної думки залишається дискусійним, то беззаперечним є той факт, що роботи Квентіна Скіннера, Джона Данна, Джона Покока суттєво вплинули на вивчення історії політичної думки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Skinner, Q. 1978a. *The Foundations of Modern Political Thought: Vol. I: The Renaissance*. Cambridge: Cambridge University Press.
2. Skinner, Q. 1978b. *The Foundations of Modern Political Thought: Vol. II: The Age of Reformation*. Cambridge: Cambridge University Press
3. Skinner, Q. 1981. *Machiavelli*. Oxford: Oxford University Press.
4. Skinner, Q. 1998. *Liberty before Liberalism*. Cambridge: Cambridge University Press
5. Skinner, Q. 2008. *Hobbes and Republican Liberty*. Cambridge: Cambridge University Press

6. Skinner, Q. 2018. *From Humanism to Hobbes: Studies in Rhetoric and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press
7. Dunn, J. 1968. The Identity of the History of Ideas, *Philosophy* 43 (164) : 85–104
8. Dunn, J. 1969. *The Political Thought of John Locke: An Historical Account of the Argument of the «Two Treatises of Government»*. Cambridge: Cambridge University Press
9. Pocock, J. G. A. 1975. *The Machiavellian Moment: Florentine Political Thought and the Atlantic Republican Tradition*. Princeton: Princeton University Press.
10. Pocock, J. G. A. 2009. *Political Thought and History. Essays on Theory and Method*. Cambridge: Cambridge University Press.
11. Wittgenstein, L. 1986. *Philosophical Investigations*. Oxford: Basil Blackwell
12. Austin, J.L. 1962. *How to Do Things with Words*. Oxford: Clarendon Press.
13. Laslett, P. 1949. *Patriarcha and Other Political Works of Sir Robert Filmer*. Oxford: Basil Blackwell <https://doi.org/10.4324/9781315126135>
14. Collingwood, R. G. 1946. *The Idea of History*. Oxford: Oxford University Press.
15. Козеллек, Р. 2005. *Минуле майбутнє. Про семантику історичного часу*. Київ: Дух і літера.

Стаття надійшла до редакції 3.10.2022.

Стаття рекомендована до друку 7.11.2022

Oleg Gaiko

Senior Lecturer, PhD in Political Science,

V. N. Karazin Kharkiv National University, 4, Svoboda Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine,

O.Gaiko@karazin.ua, <https://orcid.org/0000-0001-9290-2658>

THEORETICAL ORIGINS OF THE CAMBRIDGE SCHOOL OF POLITICAL THOUGHT

The theoretical prerequisites for the emergence of the Cambridge school of political thought are considered. The specific features of research into the history of political thought during the 19th and the first half of the 20th centuries are traced, problematic points and shortcomings are highlighted. The reasons for the imperfection of the approach to the study of the history of political thought, which was developed by jurists of the 19th century, were analyzed, in addition, the problem of the impact of the ideological commitment of researchers on the objective understanding of the history of the development of political thought was highlighted. It is shown that the Cambridge school of political thought was focused on the development of a new methodology for researching the history of political thought. It is argued that the formation of the Cambridge school of political thought was influenced by the British analytical philosophy of language. Seen as an attempt to turn the history of political thought into a more reasoned and precise discipline with the help of the approaches used by the analytical philosophy of language. The influence of quite innovative works of British historians Peter Laslett and Robin Collingwood on representatives of the Cambridge school of political thought is analyzed. It is shown that the main idea of the methodology of the Cambridge school of political thought - the study of the historical context of ideas was formed under the influence of the works of Robin Collingwood.

Keywords: *Cambridge school of political thought, history of political thought, methodology, contextualism, analytical philosophy of language, history of ideas.*

REFERENCES

1. Skinner, Q. 1978a. *The Foundations of Modern Political Thought: Vol. I: The Renaissance*. Cambridge: Cambridge University Press.
2. Skinner, Q. 1978b. *The Foundations of Modern Political Thought: Volume II: The Age of Reformation*. Cambridge: Cambridge University Press
3. Skinner, Q. 1981. *Machiavelli*. Oxford: Oxford University Press
4. Skinner, Q. 1998. *Liberty before Liberalism*. Cambridge: Cambridge University Press
5. Skinner, Q. 2008. *Hobbes and Republican Liberty*. Cambridge: Cambridge University Press
6. Skinner, Q. 2018. *From Humanism to Hobbes: Studies in Rhetoric and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press
7. Dunn, J. 1968. *The Identity of the History of Ideas. Philosophy*. 43 (164) : 85–104.
8. Dunn, J. 1969. *The Political Thought of John Locke: An Historical Account of the Argument of the «Two Treatises of Government»*. Cambridge: Cambridge University Press
9. Pocock, J. G. A. 1975. *The Machiavellian Moment: Florentine Political Thought and the Atlantic Republican Tradition*. Princeton: Princeton University Press.
10. Pocock, J. G. A. 2009. *Political Thought and History. Essays on Theory and Method*. Cambridge: Cambridge University Press
11. Wittgenstein, L. 1986. *Philosophical Investigations*. Oxford: Basil Blackwell.
12. Austin, J.L. 1962. *How to Do Things with Words*. Oxford: Clarendon Press.
13. Laslett, P. 1949. *Patriarcha and Other Political Works of Sir Robert Filmer*. Oxford: Basil Blackwell <https://doi.org/10.4324/9781315126135>.
14. Collingwood, R. G. 1946. *The Idea of History*. Oxford: Oxford University Press.
15. Koselleck, R. 2005. *Futures Past: On the Semantics of Historical Time*. Kyiv: Dukh i litera (in Ukrainian).

The article was received by the editors 3.10.2022.

The article is recommended for printing 7.11.2022.